

УДК 025.4:[002.1:004.01]:323.1](477)
DOI 10.32461/2409-9805.2.2023.284662

Цитування:

Яворська Т. М., Ребренюк А. Л. Документні ресурси бібліотек України: проблема дерусифікації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 2. С. 63–68.

Yavorska T., Rebreniuk A. (2023). Documentary Resources of Ukrainian Libraries: Problem of de-Russification. *Library Science. Record Studies. Informology*, 2, 63–68 [in Ukrainian].

Яворська Тетяна Михайлівна,
кандидат педагогічних наук,
старша викладачка кафедри
інформаційних систем управління
Донецького національного університету
імені Василя Стуса
<https://orcid.org/0000-0002-6070-7425>
t.yavorska@donnu.edu.ua

Ребренюк Андрій Леонідович,
здобувач
Донецького національного університету
імені Василя Стуса
rebreniuk.a@donnu.edu.ua

ДОКУМЕНТНІ РЕСУРСИ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМА ДЕРУСИФІКАЦІЇ

*Метою статті є акцентувати на процесі дерусифікації документних ресурсів бібліотек України як важливій проблемі для забезпечення їх наукової, культурно-освітньої діяльності, збереження культурної, історичної спадщини, посилення інформаційної безпеки й унеможливлення загроз ворожих інформаційних впливів на громадян України, користувачів бібліотек. **Методологія дослідження** базується на застосуванні загальнонаукових методів пізнання, зокрема аналізу, синтезу, логічного методу.*

***Наукова новизна.** У статті наголошено на важливості процесу дерусифікації документних ресурсів бібліотек України як для бібліотечних установ, так і для суспільства загалом, що потребує розроблення науково обґрунтованих, ефективних підходів до оновлення бібліотечних фондів в умовах збройної агресії РФ проти України, з урахуванням їх наукового, культурного, історичного контексту, знаходження балансу між науково-культурним потенціалом документних ресурсів бібліотек і потенційним ризиком їх використання для пропаганди та дезінформації. **Висновки.** У статті порушено проблему дерусифікації документних ресурсів бібліотек, що актуалізувалась з початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України. Констатовано, що це питання вже поставало перед бібліотечними установами зі здобуттям незалежності України. Проаналізовано документи рекомендаційного характеру щодо актуалізації бібліотечних фондів у зв'язку зі збройною агресією РФ проти України. Визначено, що цей процес має відбуватися виважено, поступово, з урахуванням історичного й культурного значення документів. Важливо встановлювати нові принципи та критерії для включення документів до бібліотечного фонду.*

***Ключові слова:** бібліотеки, документні ресурси, дерусифікація, фонди бібліотек.*

Yavorska Tetiana,
Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer,
Department of Management Information Systems, Vasyl' Stus Donetsk National University

Rebreniuk Andrii,
Student, Vasyl' Stus Donetsk National University

DOCUMENTARY RESOURCES OF UKRAINIAN LIBRARIES: PROBLEM OF DE-RUSSIFICATION

The purpose of the article is to focus attention on the process of de-Russification of documentary resources of Ukrainian libraries as an important issue for ensuring their scientific, cultural, and educational activities, preserving cultural and historical heritage, strengthening information security and preventing

threats of hostile information influences on Ukrainian citizens and library users. The research methodology is based on the use of general scientific methods of cognition, in particular, analysis, synthesis, and the logical method. Scientific novelty. The article emphasises the importance of the process of de-Russification of documentary resources of Ukrainian libraries, both for library institutions and for society as a whole, which requires the development of scientifically sound, effective approaches to updating library collections in the conditions of armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, taking into account their scientific, cultural, and historical context, finding a balance between the scientific and cultural potential of library documentary resources and the potential risk of their use for propaganda and disinformation.

Key words: libraries, documentary resources, de-Russification, library collection.

Актуальність теми дослідження. Триває збройна агресія російської федерації проти України. У цих умовах особливо гостро актуалізувалась проблема перегляду бібліотечних фондів, зокрема документів, що впливають на інформаційну безпеку країни та на суспільну свідомість громадян. Документний ресурс бібліотек потребує дерусифікації, оскільки він має велике значення для розвитку української культури, мови та ідентичності українського суспільства.

Процес позбавлення від наслідків колоніального минулого в Україні розпочався після розпаду СРСР. Зі здобуттям незалежності України постала проблема очищення бібліотечних фондів, значна частина яких на той час складалася із творів класиків марксизму-ленінізму-сталінізму й матеріалів партійних з'їздів і пленумів. Російська мова тривалий час була мовою комунікації та документування в Україні, тому значна частина документних фондів бібліотек містила матеріали російською мовою. Була проведена велика робота з дерусифікації бібліотечних ресурсів. Утім цей процес не дав очікуваних результатів, головне через те, що Україна й далі зазнавала впливу російської ідеології, російської інформаційної політики.

Аналіз досліджень і публікацій. Робота з документними ресурсами бібліотек завжди була в полі зору професійної спільноти, адже фонд, що грамотно скомплектований і стабільно оновлюється, – запорука успіху будь-якої бібліотеки. У працях вітчизняних учених, а саме: О. Мар'їної, І. Павлуші, В. Пашкової, А. Соляник, С. Чуканової, Г. Швецової-Водки й ін. – досліджено зазначену тематику. Проблеми комплектування бібліотечних фондів та розвитку електронних ресурсів у бібліотеці, зокрема, присвячено праці О. Баркової, В. Іванової, С. Назаровця, Г. Шемаєвої, Т. Ярошенко й ін.

Нині дискурс щодо дерусифікації документних ресурсів є предметом обговорення професійної спільноти, народних депутатів, державних службовців, науковців. Це свідчить про актуальність вказаної проблематики й для науки, і для бібліотечної практики.

Мета статті – акцентувати на процесі дерусифікації документних ресурсів бібліотек України як важливій проблемі для забезпечення їх наукової, культурно-освітньої діяльності, збереження культурної, історичної спадщини,

посилення інформаційної безпеки й унеможливлення загроз ворожих інформаційних впливів на громадян України, користувачів бібліотек.

Виклад основного матеріалу. Бібліотеки як соціальні інституції, центри суспільного збереження і використання інформації організують взаємодію людини із соціальною пам'яттю людства, передаючи їй у користування всі накопичені цивілізацією знання. Документні ресурси, що зберігаються у фондах бібліотек, є складовою частиною інформаційних ресурсів держави, її національним культурним надбанням, всебічний розвиток і захист яких є одним з гарантів інформаційної безпеки держави.

На міжнародному рівні збереженням документів національної пам'яті та ідентичності опікуються міжнародні організації, різноманітні міжнародні програми й конвенції ЮНЕСКО та Ради Європи, що пропонують реальні заходи зі збереження джерел документальної спадщини, які зберігаються в бібліотеках, архівах і музеях різних країн світу.

Фонди бібліотек завжди потребують постійної уваги, розвитку та оновлення. В Україні відповідно до державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками передбачено щорічне оновлення фондів публічних бібліотек. У Постанові Кабінету Міністрів України від 06.02.2019 № 72 «Про затвердження Державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні» зазначено, що фонди публічних бібліотек, крім обласних універсальних наукових бібліотек, повинні щороку оновлюватися не менше ніж на 5 %, зокрема шляхом:

- закупівлі книжкових видань – не менше 250 примірників на 1000 осіб зони обслуговування публічної бібліотеки;

- передплати періодичних видань – не менше 15–20 найменувань газет і журналів;

- отримання документів з інших джерел, не заборонених законодавством [1].

Вилучення документів з фондів бібліотек регулюють чинні нормативно-правові акти у сфері бухгалтерського обліку, оскільки відповідно до Національних положень бухгалтерського обліку бібліотечні фонди належать до основних засобів. Вилучену літературу здають у пункти прийому вторинної сировини, яку передають на переробку,

щоб поповнити бібліотечні фонди новими книгами.

Важливо зазначити, що з 2014 року Міністерство культури та інформаційної політики України вжило певні заходи для зменшення впливу російської інформаційної продукції на українське суспільство. Зокрема, Верховна Рада ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо обмеження доступу на український ринок іноземної друкованої продукції антиукраїнського змісту», метою якого було зменшити розповсюдження іноземної друкованої продукції антиукраїнського змісту на українському ринку. Був визначений перелік російських видавництв, що потрапили під санкції в Україні, як-от: «Ексмо», «АСТ», «Центрополиграф», «Издательский дом "Питер"», «Яуза», «Яуза-пресс», «Вече», «Алгоритм», «Книжный мир». Їм відмовили у видачі дозволів на ввезення книг як таких, що не відповідають критеріям оцінки видавничої продукції. Утім, за інформацією ресурсу «Читомо», 30 зареєстрованих в Україні видавництв досі мають зв'язки з російською федерацією. Це такі компанії, як Видавництво «Махаон», Видавничий дім «Асканія», Видавництво «Екс Лібрис», «Альпіна паблішер».

Повномасштабне російське вторгнення принесло мільйонам українців не лише жахи війни. День 24 лютого 2022 року став також поштовхом для того, щоб українці самовизначилися та ухвалили надзвичайно важливі рішення. У суспільстві нині відбуваються досить потужні зміни, що пов'язані з переходом багатьох на українську мову, з деїмперіалізацією, дерусифікацією свідомості українців, з розумінням того, наскільки наша культура й наша історія є самобутньою та неповторною.

Дерусифікацію визначають як процес чи політику в різних державах або певних їхніх частинах, що спрямовані на відновлення автохтонними народами (переважно титульною нацією) ознак національної ідентичності: мови, культури, історичної пам'яті, втрачених унаслідок русифікації.

Дерусифікація в Україні – це процес зменшення чи повного видалення російської мови з повсякденного вжитку. Дерусифікація фондів, відповідно, це процес очищення фондів українських книгозбірень від документів антиукраїнського змісту з імперськими наративами та пропагандою насильства, проросійської, шовіністичної політики. Як зазначив міністр культури та інформаційної політики України Олександр Ткаченко: «Подолання наслідків русифікації жодним чином не призведе до звуження культурного простору в Україні. Натомість стимулюватиме розвиток інклюзивного гуманітарного і культурного середовища» [2].

Після початку російського вторгнення в Україну 2022 року почався певний прогрес у питанні дерусифікації. Уряд схвалив проект документа «Про внесення змін до Закону України “Про охорону культурної спадщини”», що надає правові

підстави для вилучення пам'яток культурної спадщини з Державного реєстру нерухомих пам'яток України, які є символом російської імперської та радянської тоталітарної політики й ідеології. У селах і містах відбуваються зміни назв вулиць, зносять радянсько-російські пам'ятники. Дерусифіковано не лише архітектурні споруди, а й назви вулиць, пов'язані з росією. Зміни відбулися в багатьох містах і селах України. Так, наприклад, Івано-Франківськ став першим містом в Україні, що повністю очистилося від російських топонімів.

Соціологічна група «Рейтинг» навесні 2022 року провела загальнонаціональне опитування українців щодо їх стану в умовах війни. За результатами опитування, до 98% зросла кількість людей, які самоідентифікують себе як громадян України та як європейців – з 27 до 57%. Станом на 8 квітня 2022 року, згідно з опитуванням, 76% українців підтримують ініціативу перейменувати вулиці та інші об'єкти, назви яких асоціюються з росією [3].

Відкритий збройний напад РФ на Україну актуалізував проблеми, пов'язані з дерусифікацією документних ресурсів бібліотек, на часі постали питання оновлення бібліотечних фондів, очищення їх від документів з антиукраїнським змістом. Адже, за оцінками фахівців галузі, у фондах українських книгозбірень може бути від 45 до 60 % російськомовних документів (разом з книгами, періодичними, аудіовізуальними та електронними виданнями). Як зазначає директор Українського інституту книги Олександра Коваль, «у фондах публічних бібліотек може зараз знаходитися більше 100 млн примірників літератури, яка потребуватиме вилучення» [4]. Державний комітет з питань телебачення і радіомовлення України закликав книгарні та бібліотеки не поширювати книги, виготовлені в росії.

У квітні 2022 року Міністерство культури та інформаційної політики України і Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики ініціювали обговорення особливостей організації роботи українських бібліотек під час війни, у якому взяли участь понад 50 представників бібліотек зі всієї України, видавці та фахівці Українського інституту книги. Зокрема, порушили питання складу фондів українських книгозбірень щодо наявності в них радянських книг і книг російських видавництв. Під час цієї зустрічі було створено консультативно-дорадчий орган – спеціальну Раду з питань розвитку бібліотечної сфери, головним завданням якої стало напрацювання пропозицій та механізмів вилучення пропагандистської літератури з бібліотечних фондів і її заміщення якісною українськомовною літературою й книгами українських видавництв. До складу Ради ввійшли провідні спеціалісти бібліотечної справи з усієї країни. Це представники національних та державних бібліотек, обласних універсальних наукових бібліотек, професійних громадських

організацій. Співголовами Ради стали Лариса Петасюк – заступниця міністра культури та інформаційної політики, та Євгенія Кравчук – народна депутатка, заступниця голови Комітету Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики, голова підкомітету з питань інформаційної політики.

На сьогодні Рада з питань розвитку бібліотечної справи при Міністерстві культури та інформаційної політики напрацювала Рекомендації для всіх видів бібліотек щодо вилучення певних документів з бібліотечних фондів. Ці настанови можуть використовувати публічні бібліотеки, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації різних форм власності, які мають у своїй структурі бібліотеки. У документі зазначено, що, оскільки бібліотечні ресурси є складовою інформаційних ресурсів держави, вони потребують особливої уваги, а також розвитку й захисту, зокрема й від поширення ворожих інформаційних впливів; а в умовах збройної агресії російської федерації проти України актуалізація бібліотечних фондів є необхідною та, водночас, має відбуватися виважено, з урахуванням виду бібліотеки, із застосуванням індивідуального підходу до кожного документа, який зберігається в її фонді [5].

Важливо, що в Рекомендаціях надано перелік документів, які Міністерство не рекомендує залишати в складі бібліотечних фондів. Зокрема, це такі видання:

1) зміст яких порушує вимоги частини третьої статті 2 Закону України «Про захист суспільної моралі», а саме: які пропагують війну, національну та релігійну ворожнечу, зміну шляхом насильства конституційного ладу або територіальної цілісності України; які містять виправдання, визнання правомірною збройну агресію російської федерації проти України, зокрема шляхом представлення нападу РФ проти України як внутрішнього, громадянського конфлікту, громадянської війни, заперечення тимчасової окупації частини території України; які глорифікують осіб, які здійснювали збройну агресію російської федерації проти України, представників збройних формувань російської федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих РФ, а також представників окупаційної адміністрації російської федерації, яку становлять її державні органи та інші структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних російській федерації самопроголошених органів, що узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України, зокрема шляхом їх визначення як «повстанці», «ополченці», «ввічливі військові люди»;

2) внесені до Переліку книжкових видань, зміст яких спрямований на ліквідацію незалежності України, пропаганду насильства,

розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини, який веде Державний комітет телебачення і радіомовлення України й оприлюднює на своєму офіційному вебсайті (<https://cutt.ly/CHD24vqj>);

3) внесені до Переліку видавничої продукції держави-агресора, на ввезення якої надано відмови у видачі дозволів на підставі негативних висновків експертної ради Держкомтелерадіо у зв'язку з невідповідністю видань Критеріям оцінки видавничої продукції, що веде Державний комітет телебачення і радіомовлення України та оприлюднює на своєму офіційному вебсайті (<https://cutt.ly/IHD9wm3j>);

4) автора (одного з авторів), яких внесено до Переліку осіб, які створюють загрозу національній безпеці, що веде Міністерство культури та інформаційної політики України й оприлюднює на своєму офіційному вебсайті (<https://cutt.ly/SHD9ogQj>);

5) до видавців або авторів яких застосовано спеціальні економічні й інші обмежувальні заходи (санкції) відповідно до рішень Ради національної безпеки і оборони України, ухвалених згідно із Законом України «Про санкції» та уведених у дію відповідними Указами Президента України, зокрема це видавництва: «Эксмо», «АСТ», «Центрполиграф», Издательский дом «Питер», «Яуза», «Яуза-пресс», «Вече», «Алгоритм», «Книжный мир» (позиції 20–28 додатка 2 до рішення Ради національної безпеки і оборони України від 19.03.2019 «Про застосування, скасування та внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)»), введеного в дію Указом Президента України від 19.03.2019 № 82/2019);

6) автори яких публічно підтримали агресію російської федерації проти України, інформація про що міститься у відкритому доступі в мережі «Інтернет» [5].

Отже, як видно з переліку, на теперішньому етапі бібліотекам надані чіткі рекомендації щодо вирішення проблеми дерусифікації фондів.

Українська бібліотечна асоціація наголошує на тому, що при вилученні російських видань із фондів бібліотек варто врахувати типи бібліотек та видань. Тобто максимально літературу мають вилучати з публічних та шкільних бібліотек. У наукових книгозбірнях її мають зберігати для дослідження. На думку заступниці голови комітету з питань гуманітарної та інформаційної політики Євгенії Кравчук, у наукових бібліотеках варто наразі залишити всю літературу. Окремі книжки, можливо, вилучити з вільного доступу [6].

Водночас у міністерстві звертають увагу, що незалежно від форми власності установи не можуть вилучати з фондів документи, що внесені до переліку цінних і рідкісних видань, унікальних документальних пам'ятних видань. Натомість рекомендують, з огляду на особливий статус та

призначення національних бібліотек, у разі збереження у фондах книг, що підпадають під вилучення, їх не популяризувати та не викладати у відкритий доступ.

Щодо фондів бібліотек закладів вищої освіти, то тут фахівці пропонують вилучати літературу, яка не є затребуваною в навчальному процесі протягом багатьох років. Але з науковою метою кілька примірників має залишитись у фондах.

Стосовно фізично зношених та морально застарілих видань, зокрема періоду СРСР, то їх також не рекомендують зберігати у фондах бібліотек, за винятком окремих екземплярів, що становлять ядро бібліотечного фонду (зокрема видання краєзнавчого характеру, книжкові пам'ятки).

У процесі дерусифікації гостро постає питання вилучення з фондів бібліотек класичної літератури, яку свого часу вважали вершиною світового письменництва. Директорка Українського інституту книги (УІК) Олександра Коваль зазначає: «Оскільки ми досить посередньо знали світову класику, багато хто лишився з переконанням, що це дійсно та література, без якої неможливо розвинути інтелект і естетичні відчуття, бути освіченою людиною. Насправді це не так. Скажімо, для вивчення іноземної літератури, а російська саме така, потрібен певний баланс. Зараз ми вже впевнені в тому, що й британська, і французька, і німецька літератури, література США і східних народів дали світові набагато більше шедеврів, ніж російська література. Щодо таких улюблених нашими бібліотекарями і деякими читачами Пушкіна і Достоевського, то слід сказати, що саме ці двоє авторів заклали підвалини «руського міра» і месіанства. З дитинства наповнюючись цими наративами, люди вважають, що місією російського народу є не жити своїм життям у своїй країні, а «рятувати» світ всупереч його волі. Це насправді дуже шкідлива література, вона може дійсно впливати на погляди людей» [4].

Відповідно для вилучення документів класичної літератури потрібні нормативно-правові акти, які нині в процесі напрацювання. Загалом здійснювати процес дерусифікації необхідно поступово, з урахуванням історичного й культурного значення документів. Для включення ж документів до бібліотечного фонду потрібно встановлювати нові критерії відбору. Також важливо забезпечити можливість перекладу документів на українську мову та створення альтернативних джерел інформації для заміни тих документів російською мовою, що мають наукове значення.

Щодо термінів проведення дерусифікації, то тут так само все залежить і від типу бібліотек і від масштабів їх фондів. За прогнозами, цей процес може тривати десятиліття.

Очільниця УІК Олександра Коваль припускає, що головна перешкода для дерусифікації бібліотечних фондів криється в нестачі літератури для заміщення. Адже від кількості фондів залежить

категорія бібліотеки, а від категорії – зарплата персоналу. Тож цю практику штучної оцінки якості роботи книгозбірень слід викоринити.

Сьогодні бібліотеки України активно працюють у напрямі дерусифікації. Як заявила народна депутатка України, заступниця голови комітету ВРУ з питань гуманітарної та інформаційної політики Євгенія Кравчук, станом на листопад минулого року 19 млн книг було вилучено з публічних бібліотек. Так, наприклад, працівники Житомирської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олега Ольжича вже в травні 2022 року повідомляли про вилучення пропагандистської російської літератури, а саме були вилучені з фондів книжки, зміст яких спрямований на заперечення права нашої держави на незалежність, пропаганду насильства, а також автори яких публічно підтримали агресію росії проти України.

Щоб розв'язати проблему дерусифікації документного ресурсу бібліотеки, потрібен збалансований підхід, необхідно здійснювати цей процес поступово, з урахуванням історичного й культурного значення документів. Письменник і перекладач Максим Стріха переконаний, що це потребує зваженого й розумного підходу. універсальних рецептів не існує. «Ми гостро потребуємо уважного перепрочитання радянської спадщини, щоб визначитися: що нам насправді потрібно берегти, а чого краще було б спокійно й тихо позбутися. На жаль, це перепрочитання здійснюють зараз обмаль дослідників, – а дарма» [7].

Головне, що в професійній спільноті є розуміння важливості дерусифікації документних ресурсів бібліотек у контексті культурної самоідентифікації нації, збереження та розвитку національної мови та культури. Вилучена література має стати вторинною сировиною для поповнення бібліотечних фондів новими книгами українськоорієнтованого контенту.

Наукова новизна статті полягає в тому, що в ній наголошено на важливості процесу дерусифікації документних ресурсів бібліотек України. Це має велике значення як для бібліотечних установ, так і для суспільства загалом. Такий процес потребує розроблення науково обґрунтованих, ефективних підходів до оновлення бібліотечних фондів в умовах збройної агресії рф проти України, з урахуванням наукового, культурного й історичного контексту видань, знаходження балансу між науково-культурним потенціалом документних ресурсів бібліотек і потенційним ризиком їх використання для пропаганди та дезінформації.

Висновки. Проблема дерусифікації документних ресурсів, що актуалізувалась у зв'язку із повномасштабним вторгненням рф на територію України, має складну природу, її забезпечення потребує різноманітних ресурсів та збалансованих підходів з урахуванням нових викликів. Необхідно враховувати історичні, політичні та культурні контексти, а також забезпечити достатній рівень

фінансування і технічних засобів для проведення дерусифікації. Особливу увагу потрібно приділяти формуванню електронних бібліотек, що також може замінити друковані вилучені книги.

Отже, можемо зробити висновок, що процес дерусифікації документних ресурсів, що актуалізувався на нинішньому етапі, буде тривалим, комплексним і системним. Формування фондів українських бібліотек має стати важливою частиною повоєнної відбудови країни. Без міжнародної

допомоги впоратись із цим завданням буде складно (надто обмеженими зараз є можливості економіки України, водночас є більш нагальні пріоритети). Потрібно встановити нові критерії для включення документів до бібліотечного фонду. Також важливо забезпечити можливість перекладу документів на українську мову та створити альтернативні джерела інформації для заміни російськомовних документів.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.02.2019 № 72. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.04.2023).
2. Час прощатися. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/tkachenko-rozpoviv-shcho-bude-z-pam-yatnikami-pushkina-novini-ukrajini-50293465.html> (дата звернення: 05.04.2023).
3. 76% українців підтримують перейменування назв вулиць та інших об'єктів, пов'язаних з росією. URL: <https://web.archive.org/web/20220426182504/https://nikopol.city/articles/205714/-76-ukrainciv-pidtrimuyut-perejme-nuvannya-nazv-vulic-ta-inshih-obyektiv-povyazanih-z-rosiyeyu> (дата звернення: 10.04.2023).
4. Директор УІК Коваль: «Книжки – це зброя, або оборонна, або наступальна» : інтерв'ю директора Українського інституту книги Олександри Коваль агентству «Інтерфакс-Україна». URL: <https://interfax.com.ua/news/interview/834181.html> (дата звернення: 09.04.2023).
5. Рекомендації Міністерства культури та інформаційної політики України щодо актуалізації бібліотечних фондів у зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України. URL: <https://mkp.gov.ua/files/pdf/rekomendacii.pdf> (дата звернення: 10.04.2023).
6. На оновлення бібліотек може піти близько 10-ти років – Євгенія Кравчук. URL: <https://chytomo.com/na-onovlennia-bibliotek-mozhe-pity-blyzko-10-ty-rokiv-ievheniia-kravchuk/> (дата звернення: 06.04.2023).
7. Стріха Максим. Формування бібліотечних фондів має стати частиною відбудови країни. URL: <https://chytomo.com/formuvannia-bibliotechnykh-fondiv-maie-staty-chastynoiu-vidbudovy-krainy-maksym-strikha/> (дата звернення: 06.04.2023).

References

1. On Approval of the State Social Standards for Provision of Public Libraries in Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of February 6, 2019, No. 72. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72-2019-%D0%BF#Text> [in Ukraine].
2. Time to say goodbye. Retrieved from: <https://nv.ua/ukr/opinion/tkachenko-rozpoviv-shcho-bude-z-pam-yatnikami-pushkina-novini-ukrajini-50293465.html> [in Ukraine].
3. 76% of Ukrainians support renaming the names of streets and other objects associated with Russia. Retrieved from: <https://web.archive.org/web/20220426182504/https://nikopol.city/articles/205714/-76-ukrainciv-pidtrimuyut-perejme-nuvannya-nazv-vulic-ta-inshih-obyektiv-povyazanih-z-rosiyeyu> [in Ukraine].
4. Director of the UIC Koval: "Books are weapons, either defensive or offensive". Interview by Oleksandra Koval, Director of the Ukrainian Book Institute, to the Interfax-Ukraine news agency. Retrieved from: <https://interfax.com.ua/news/interview/834181.html> [in Ukraine].
5. Recommendations of the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine on updating library collections in connection with the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine. Retrieved from: <https://mkp.gov.ua/files/pdf/rekomendacii.pdf> [in Ukraine].
6. It may take about 10 years to update libraries – Yevhenia Kravchuk. Retrieved from: <https://chytomo.com/na-onovlennia-bibliotek-mozhe-pity-blyzko-10-ty-rokiv-ievheniia-kravchuk/> [in Ukraine].
7. Maksym Strikha. Formation of library funds should be part of the country's reconstruction. Retrieved from: <https://chytomo.com/formuvannia-bibliotechnykh-fondiv-maie-staty-chastynoiu-vidbudovy-krainy-maksym-strikha/> [in Ukraine].

Стаття надійшла до редакції 12.04.2023
Отримано після доопрацювання 16.05.2023
Прийнято до друку 24.05.2023